

Què passa realment dins dels grups cooperatius?

UNA MIRADA CRÍTICA A L'APRENTATGE COOPERATIU

Albert Irigoyen Zaragoza
Mestre, historiador i professor
a la Universitat Rovira i Virgili
albert.irigoyen@urv.cat

L'Homo sapiens ha subsistit gràcies a la cooperació. Des dels inicis de la nostra espècie, el treball col·lectiu i les pràctiques cooperatives han estat fonamentals en la seva evolució. Tot i això, sovint han estat relegades en favor d'altres models d'organització social¹. Avui dia, les iniciatives cooperatives no només serveixen per contrarestar la dinàmica neoliberal, individualista i competitiva, sinó que també es presenten com una alternativa per estructurar el treball, el comerç i la vida associativa.

Si el moviment cooperatiu aspira a transformar les relacions econòmiques i socials, també ha d'incidir en l'àmbit educatiu. Una educació basada en la cooperació pot esdevenir un motor de canvi, capaç de reflectir valors com l'horitzontalitat, l'equitat, la participació responsable i la cooperació.

Per tant, més enllà de les cooperatives d'alumnes en l'ensenyament cooperatiu, el cooperativisme ha d'incidir en altres àmbits fonamentals, com l'ensenyament públic, els currículums docents i la formació inicial i contínua del professorat. Aquesta expansió ha d'anar acompanyada d'una articulació sòlida d'aquests elements.

L'aprenentatge cooperatiu en el sistema educatiu actual

Avui, la cooperació és una tendència en el discurs educatiu i s'ha convertit en un requisit gairebé indispensable per a qualsevol proposta didàctica, independentment del nivell educatiu o de l'àrea de coneixement.

Ara bé, el nom no fa la cosa. Incloure la paraula "cooperació" en una situació d'aprenentatge no li atorga automàticament un valor transformador. Massa sovint s'utilitza com una formalitat per complir expectatives externes. Aquest enfocament superficial converteix la cooperació en una etiqueta buida per legitimar-se dins la pedagogia moderna.

La realitat és que el sistema educatiu encara està arrelat en estructures de tradició individualista i competitiva, recobertes per una fina capa de solidaritat aparent. L'escola, com a centre neuràlgic del sistema, es veu sotmesa a noves i diversificades demandes que sovint responen més als interessos del mercat que a les necessitats educatives reals.

Davant d'aquest escenari, cal destacar l'esforç de docents i centres educatius que, amb una visió compromesa i social, integren la cooperació de manera real i significativa en l'aprenentatge de l'alumnat.

L'aprenentatge cooperatiu i el cooperativisme: conceptes diferents

Encara que la majoria d'aquestes propostes educatives es basen en l'aprenentatge cooperatiu, cal diferenciar aquest concepte del cooperativisme. L'"aprenentatge cooperatiu" és la traducció del terme anglosaxó *cooperative learning*, sorgit als Estats Units als anys 70 a partir dels estudis de la psicologia social del segle XX. Es va estendre globalment durant l'era Reagan i va arribar a Espanya a finals dels 80 on s'instal·la com una pràctica innovadora.

L'aprenentatge cooperatiu no engloba *per se* una manera de conèixer, fer, ser i viure d'acord amb els principis del cooperativisme. No posa èmfasi en l'aspecte col·lectiu i social, ni es basa en les pràctiques de figures com Francesc Ferrer i Guàrdia, Célestin Freinet o Paulo Freire. Tampoc no integra teories psicosocials i culturals de Kropotkin o Tomasello sobre la cooperació i el suport mutu. Per tant, el fet que el terme "aprenentatge cooperatiu" inclogui la paraula "cooperació" no significa que es basi en els principis del cooperativisme.

“L'aprenentatge cooperatiu no es basa en els principis del cooperativisme.”

Per aquest motiu, propostes com els valors cooperatius desenvolupats per Antoni Gavallda (URV) es presenten com una eina per gestionar la vida i l'esperit d'aula²: valoració de les idees divergents, necessitat de diàleg i consens, compromís per la llibertat, participació de la igualtat, responsabilitat en la participació, contribució a la democràcia, voluntat d'aprenentatge, regulació social de l'economia, constància i persistència en reflexió. Aquests valors sustenten la recerca del grup Ensenyament-aprenentatge des dels valors cooperatius (EACoop, URV) per cobrir les mancances de l'aprenentatge cooperatiu³.

Problemàtiques de l'aprenentatge cooperatiu

L'"aprenentatge cooperatiu" és un concepte ampli que engloba diversos mètodes i tècniques per organitzar i estructurar la cooperació entre l'alumnat. Tot i els seus beneficis, presenta diversos reptes i dificultats⁴:

1- Relació entre cooperació i competència

Tot i que l'aprenentatge cooperatiu es contraposa a l'aprenentatge competitiu i a l'individualista sistemàtic, no és un enfocament homogeni en aquest aspecte. Alguns promotors defensen la competència entre grups -influïts per la forta tradició competitiva dels EUA-, mentre que d'altres consideren que cal evitar-la.

2- Aplicació intuïtiva i manca de rigor científic

Malgrat la seva popularitat, sovint s'implementa d'una manera intuïtiva i sense fonamentar-se en evidències científiques. Per exemple, en la formació de grups cooperatius estables no sempre es tenen en compte els elements essencials establerts perquè un grup cooperi.

La metàfora de la poma creada pels germans Johnson perquè un grup cooperi.

3- Desconnexió entre tècnica i contingut d'aprenentatge

En moltes ocasions, les tècniques cooperatives s'apliquen amb l'objectiu que l'alumnat aprengui a cooperar, però sense integrar els continguts d'aprenentatge.

4- El treball en grup cooperatiu no sempre és la millor opció

Es tendeix a fomentar que tots els estudiants d'un grup comparteixin un mateix treball. Tot i que l'objectiu és doble (aprendre a cooperar i cooperar per aprendre), l'ús excessiu d'aquest enfocament pot generar desviacions de la cooperació: productivista, diferencial, psicosocial o divagant.

5- Forçar la cooperació pot ser contraproductiu

No totes les activitats d'aprenentatge requereixen treball grupal. Obligar l'alumnat a cooperar en tasques que es podrien resoldre individualment pot convertir la cooperació en una càrrega en lloc d'un benefici.